

УДК 338.1

JEL Classification: M41

DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-15-09-03>

АНАЛІТИЧНА ДІАГНОСТИКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВОМ, ЯК ЕЛЕМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ

ANALYTICAL DIAGNOSTICS OF THE EFFICIENCY OF THE USE OF STOCKS BY THE ENTERPRISE, AS AN ELEMENT OF OPTIMIZATION OF THE ACCOUNTING AND CONTROL SYSTEM

Одношевна О. О.

Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0000-0002-2670-7659

Пильгун О. В.

Здобувач вищої освіти,
кафедра обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
м. Дніпро, Україна

Біловол Є. В.

Здобувач вищої освіти,
кафедра обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
м. Дніпро, Україна

Olga Odnosheva

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Accounting, Taxation
and Management of Financial and Economic Security,
Dnipro State Agrarian and Economic University,
Dnipro, Ukraine

Olga Pylhun

Student, Department of Accounting,
Taxation and Management of Financial and Economic Security,
Dnipro State Agrarian and Economic University,
Dnipro, Ukraine

Yelyzaveta Bilovol

Student, Department of Accounting,
Taxation and Management of Financial and Economic Security,
Dnipro State Agrarian and Economic University,
Dnipro, Ukraine

Основний зміст статті містить в собі концепт управління запасами в процесі виробничої діяльності. Зміст статті охоплює аналітичні інструменти, методи та підходи через процес використання запасів в контексті підвищення ефективності ведення обліку та здійснення контролю на підприємстві. В статті послідовно висвітлено важливість запасів для окремо взятого підприємства чи організації. Окремим блоком систематизовані інструменти аналітичної діагностики, через огляд видів запасів та обсягів їх використання. Визначено основні показники, що впливають, які висвітлюють оборотність запасів, структурний асортимент запасів та процес управління ними. Представлена розрахункова модель ABC аналізу через запровадження підходу асортиментного розподілу запасів, що виступає елементом

підвищення ефективності ведення їх аналітичного обліку та подальшого здійснення контролю. Також в науковій статті було запропоновано звертати уваги на користь XYZ-аналізу, який базується на прогнозованій кількості споживання запасів через розподіл їх на 3 категорії, зокрема: X – запаси з регулярним і передбачуваним споживанням; Y – запаси, які мають сезонний характер споживання із суттєвими коливаннями; Z – запаси, які відрізняються нерегулярним та непередбачуваним рівнем споживання. В статті зроблений акцент на необхідність здійснення постійної діагностики терміну зберігання запасів, тобто здійснювати постійний аналіз середнього часу, протягом якого будуть зберігатись запаси, тобто аналіз обсягу запасів. Вважаємо, що суттєвим елементом щодо підходів в діагностиці є структурна діагностика, яка може включати аналіз розподілу запасів по різних категоріям. Наприклад, сировина, матеріали, готова продукція, МШП. В свою чергу, на базі цього можна визначити кількість критичних запасів, через виявлення ключових елементів запасів, які найбільшим чином беруть участь у виробничому процесі. Також рекомендовано проводити оцінку оборотності різних груп запасів – загалом такий підхід дозволяє в повному обсязі здійснити структурну діагностику господарюючого суб'єкта.

Ключові слова: запаси; аналітична діагностика; розрахункова модель; облік запасів; контролю запасів.

The main content of the article includes the concept of inventory management in the process of production. The content of the article covers analytical tools, methods and approaches through the process of using stocks in the context of improving the efficiency of accounting and control at the enterprise. The article consistently highlights the importance of stocks for an individual enterprise or organization. Analytical diagnostic tools are systematized in a separate block, through an overview of the types of stocks and the volumes of their use. The main influencing indicators are defined, which highlight the turnover of stocks, the structural assortment of stocks and the process of their management. The calculation model of ABC analysis is presented through the introduction of the approach of assortment distribution of stocks, which acts as an element of increasing the efficiency of their analytical accounting and subsequent control. The main content of the article includes the concept of inventory management in the process of production. The content of the article covers analytical tools, methods and approaches through the process of using stocks in the context of improving the efficiency of accounting and control at the enterprise. The article consistently highlights the importance of stocks for an individual enterprise or organization. Analytical diagnostic tools are systematized in a separate block, through an overview of the types of stocks and the volumes of their use. The main influencing indicators are defined, which highlight the turnover of stocks, the structural assortment of stocks and the process of their management. The calculation model of ABC analysis is presented through the introduction of the approach of assortment distribution of stocks, which acts as an element of increasing the efficiency of their analytical accounting and subsequent control.

Key words: stocks; analytical diagnostics; calculation model; stock accounting; stock control.

ВСТУП

Особливості діяльності будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності прямо чи опосередковано пов'язані із використанням запасів. З огляду на це, вважаємо за необхідність впровадження своєчасної та якісної системи аналітичної діагностики, як елементу підвищення ефективності ведення обліку та здійснення контролю за діяльністю господарюючого суб'єкта. Спираючись на це, вважаємо, що більш ґрунтовне дослідження даної тематики виступає актуальним питанням, яке потребує подальшого дослідження та вивчення.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Питанням, щодо здійснення оптимального аналітичного діагностування займається багато вчених, науковців та практиків. Зокрема, слід підкреслити, що якісний аналіз запасів не можливий без правильного та законного ведення бухгалтерського обліку. Так, опис аналітичної частини обліку запасів присвятили свої праці такі науковці, як Бондаренко О. М. [2], Руденко Л. О. [2], Гончарук С. [5], Бойко О. [5], Пилипенко Н., Воскало В. [8], Шпак Ю. Н. [9], Ільницький В. В. [9], Андрухів І. Т. [9] та багато інших. У своїх працях автори висвітлюють багатогранність та різнобічність підходів, щодо ведення обліку запасів господарюючим суб'єктом. Слід підкреслити, що

безліч практиків за результатами своєї діяльності підкреслюють, що аналітична діагностика до процесу надходження, використання, списання чи реалізації запасів виступає базовим аспектом успішного користування ними. Спираючись на матеріали, представлені в наукових роботах, доцільно підкреслити, що тематика оптимальної аналітичної діагностики ефективності використання запасів є доволі важливим та актуальним, та потребує подальшого всебічного вивчення.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Аналітичне забезпечення та діагностика рівня оптимальності використання запасів підприємством являє собою вагомий аспект підвищення рівня ефективності функціонування виробничого процесу. Вважаємо, що розробка аналітичних механізмів раціонального використання запасів на сьогодні виступає питанням, яке потребує подальшого вирішення. Головною ціллю написання наукової статті є аналітична діагностика рівня ефективності використання виробничих запасів окремо взятим господарюючим суб'єктом, як елементу оптимізації загальної системи ведення обліку та здійснення контролю за його діяльністю.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виконання наукової роботи в розрізі проведення аналітичної діагностики, щодо процесу використання запасів господарством, як елементу

підвищення ефективності ведення обліку та подальшого здійснення контролю потребують використання загальнонаукових методів. До даної категорії, використання яких необхідне для виконання наукової роботи, виступає аналіз, синтез, аналогія, моделювання та ін. Окрім загальнообов'язкових методичних прийомів, в роботі була використана методика групування та проектування даних на базі чого був сформований концепт аналітичного забезпечення, як елемент зростання ефективності використання запасів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Запаси для кожного підприємства виступають важливим на необхідним активом без якого просто неможливо нормально здійснювати виробничу діяльність чи надавати послуги. Запаси – це сукупність матеріалів товарів, сировини, незавершеного виробництва та готової продукції, які знаходяться у розпорядженні підприємства за для використання при забезпеченні безперервності виробничого процесу, продажу або інших операційних потреб. Вони відіграють важливу роль у функціонуванні підприємства, впливаючи на його фінансові результати та ефективність управління ресурсами.

З огляду на представлене визначення запасів, доцільно зазначити, що запаси мають свої важливі

завдання. Зокрема Голов Н. М. вважає: «Завдання запасів підприємства полягають у забезпеченні ефективного управління матеріальними ресурсами для підтримки безперебійної роботи підприємства» [3. с. 85].

В той же час Бондаренко О. М., Тітаренко А. Д. стверджують, що: «Для забезпечення безперервності виробничого процесу має бути гарантування наявності необхідних матеріалів і сировини для безперебійного функціонування виробництва» [1. с. 64].

У своїй Завора О. М. наголошує, що запаси мають виконувати свою функцію, зокрема: «Задоволення попиту через підтримку достатнього рівня готової продукції для оперативного реагування на потреби ринку та забезпечення своєчасного виконання замовлень клієнтів» [5].

Гадзевич О. І. Шпатиковська, Т. А. висвітлюють запаси, як: «Мінімізація витрат на зберігання можлива через оптимізацію обсягів запасів з метою скорочення витрат на їх зберігання, транспортування і втрати від знецінення або псування» [2. с. 345].

Вважаємо, що невід'ємною складовою правильного та раціонального використання запасів є першочерговий інструктивний підхід до їх аналізу (рис. 1).

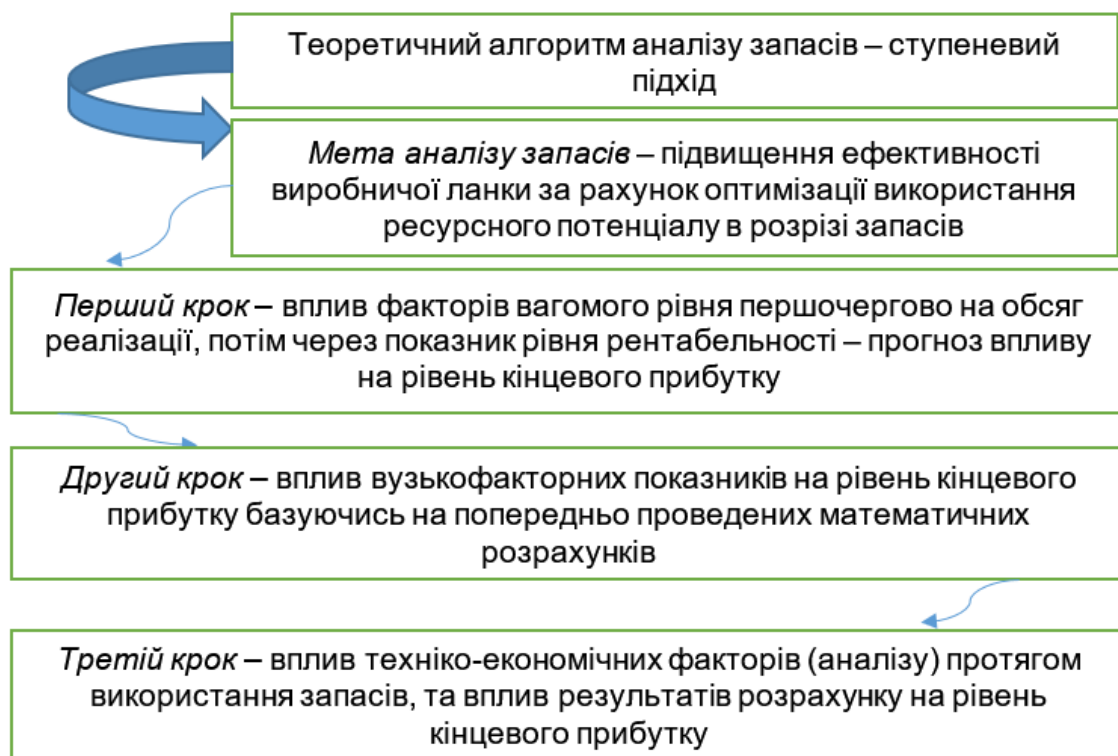

Рис. 1. Теоретична конструкція алгоритму аналітичної діагностики запасів підприємства

Джерело: сформовано авторами

Базуючись на даних, представлених на рисунку 1, доцільно констатувати, що раціональний підхід якісної аналітичної діагностики запасів, як елементу підвищення ефективності функціонування окремо взятого господарства включає оцінку факторів вагомого рівня, який впливає на

рівень витрати запасів. Також слід проаналізувати вузькофакторні показники, а також вплив техніко-технологічного забезпечення процесу використання запасів господарством.

Висвітлення функціонального масиву запасів Гончарук С., Бойко О. виражають наступним чи-

ном: «Гнучкість у реагуванні на зміни попиту – створення буферних запасів для забезпечення гнучкості у випадку коливань попиту або перебоїв у постачанні» [4. с. 74].

Слід підкреслити, що процес підвищення ефективності використання запасів через проведення аналітичної діагностики їх використання, включає ряд кроків. З приводу цього пропонуємо сформовану теоретико-концептуальну схему руху запасів (рис. 2).

Слід підкреслити, що підходи до здійснення аналітичної діагностики запасів підприємства налічують безліч варіантів, які допомагають визначити ефективність управління запасами та виявити можливості для оптимізації.

Суттєвими та дієвими підходами до здійснення аналізу ефективності використання запасів підприємствами виступає ABC-аналіз, який класифікує запаси на 3 категорії з огляду рівня їх значущості для окремо взятого господарства, де:

- Категорія А – найцінніші для господарства запаси, які складають можуть бути в невеликій кількості, але давати господарству найбільший прибуток;
- Категорія В – відносяться види запасів, які мають статус середньої важливості;
- Категорія С – відносяться групи запасів, що займають велику частку обсягу, але підприємство від їх використання отримує найменший рівень прибутку.

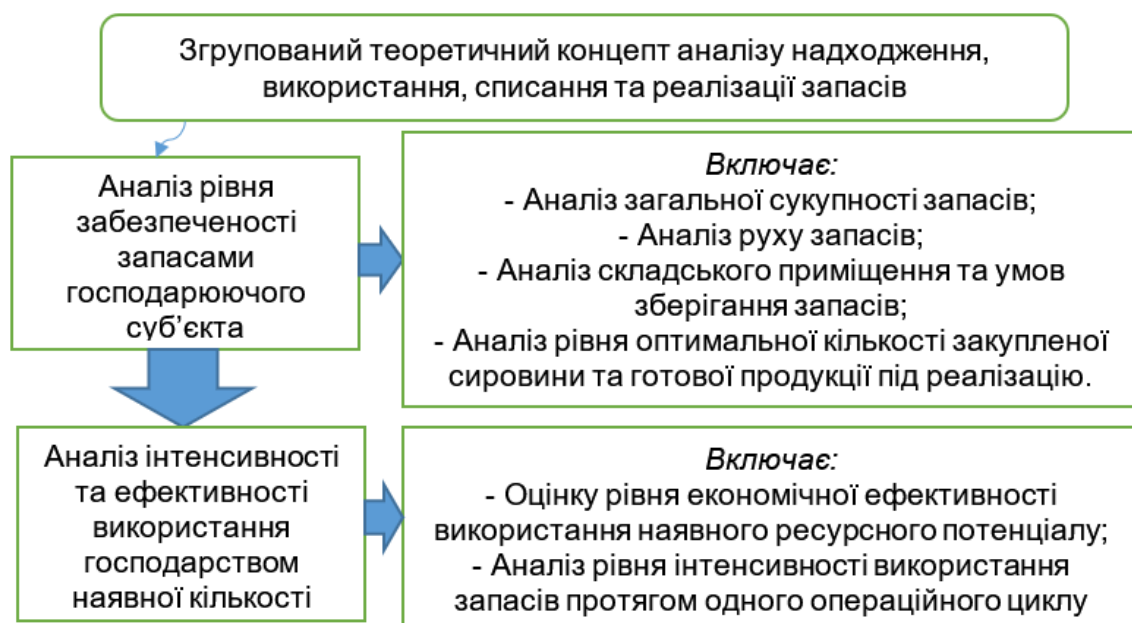

Рис. 2. Теоретико-концептуальна схема аналітичних заходів при русі запасів на підприємстві

Джерело: сформовано авторами

Впровадивши систему ABC аналізу в управлінський аспект діяльності підприємства, господарюючий суб'єкт матиме представлення щодо найважливіших його запасів, підвищення ефективності використання яких дозволить підвищувати сукупний дохід.

Аналізуючи безліч методик до підвищення рівня ефективності використання запасів підприємством, пропонуємо розроблений концепт підвищення рівня ефективності використання запасів через електронний додаток (рис. 3).

Результати представленої на рисунку 3 розробки відображають, що підвищення рівня ефективності використання запасів у виробничому циклі можливе через використання електронного додатку RBC group на постійній основі. Даний додаток забезпечує безперебійне відображення щонайменших змін в структурі, обсягах списання та надходження запасів, а також контролю за суцільними обсягами реалізації готової продукції.

Також пропонуємо звертати уваги на користь XYZ-аналізу, який базується на прогнозованій кількості споживання запасів через розподіл їх на 3 категорії, зокрема: X – запаси з регулярним і передбачуваним споживанням; Y – запаси, які мають сезонний характер споживання із суттєвими коливаннями; Z – запаси, які відрізняються нерегулярним та непередбачуваним рівнем споживання.

Загалом слід відмітити, що аналітична діагностика, в тому числі запасів, виступає важливим елементом та інструментом управління діяльністю підприємства, що в свою чергу дозволяє класифікувати цю позицію за різними ознаками.

Вважаємо, що суттєвим елементом щодо підходів в діагностиці є структурна діагностика, яка може включати аналіз розподілу запасів по різним категоріям. Наприклад, сировина, матеріали, готова продукція, МШП. В свою чергу, на

базі цього можна визначити кількість критичних запасів, через виявлення ключових елементів запасів, які найбільшим чином беруть участь у виробничому процесі. Наступним кроком доціль-

но провести оцінку оборотності різних груп запасів – загалом такий підхід дозволяє в повному обсязі здійснити структурну діагностику господарюючого суб'єкта.

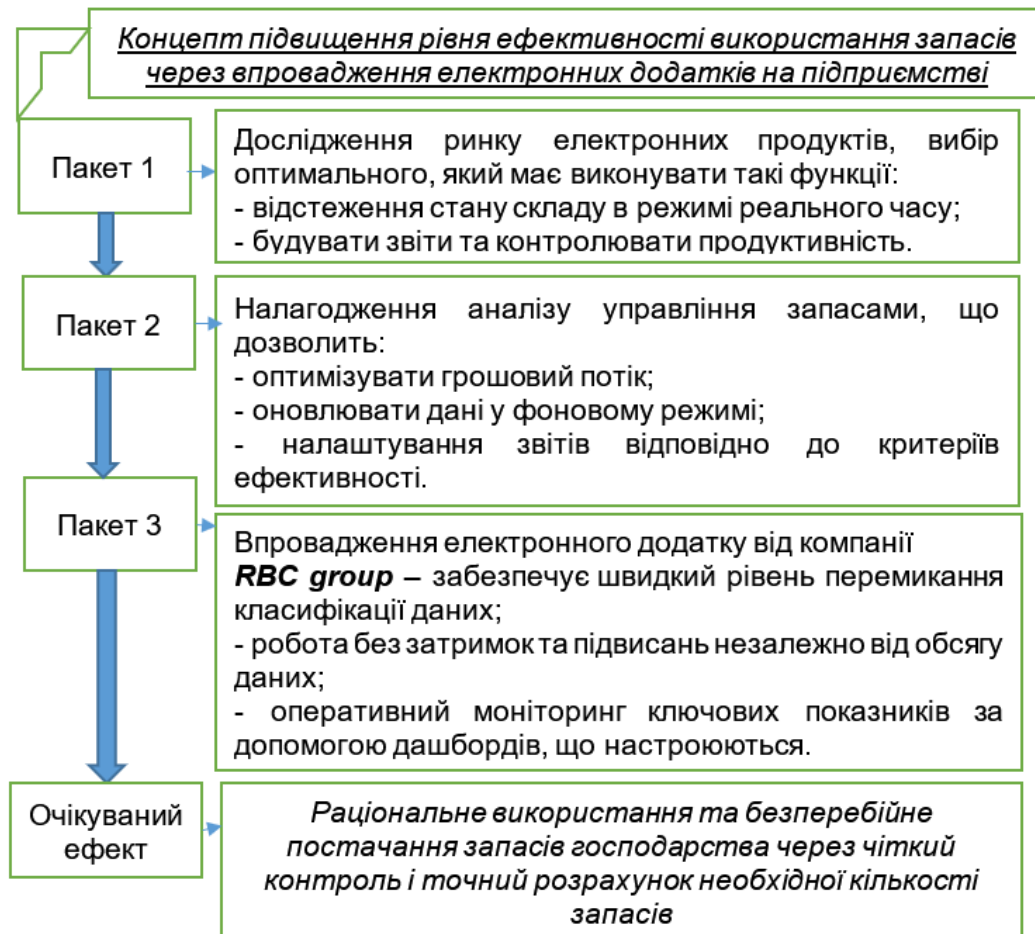

Рис. 3. Концепт аналітичного забезпечення, як елемент зростання ефективності використання запасів

Джерело: сформовано авторами

В якості підвищення рівня ефективності ведення обліку та здійснення контролю за використанням запасів, вважаємо за доцільне використовувати оборотну діагностику, за якої має місце розрахунок коефіцієнту оборотності запасів, який відображає рівень частоти оновлення запасів за певний період. Якщо результати розрахунку високі, то такий факт свідчить про швидку заміну запасів на складах господарюючого суб'єкта.

З огляду на це доцільно здійснювати постійну діагностику терміну зберігання запасів, тобто здійснювати постійний аналіз середнього часу, протягом якого будуть зберігатись запаси, тобто аналіз обсягу запасів.

Наступним кроком виступає діагностика ліквідності запасів через визначення можливості швидкого перетворення запасів на грошові кошти чи швидке їх списання на виробництво. Якщо матиме місце факт виявлення неліквідних запасів, то необхідно відфільтрувати ті, що не використовуються або морально застарілі.

Спираючи на вище викладений матеріал, вважаємо за необхідне здійснити діагностику ефективності використання запасів, як елементу підвищення рівня якості ведення обліку та контролю господарюючим суб'єктом. Даний етап має включати аналіз витрат на зберігання запасів, оптимізація використання запасів через визначення можливостей для зменшення витрат під час виробництва і транспортування сировини чи вже готової продукції. Даний факт матиме прямий вплив на оцінку рівня ефективності постачань запасів.

ДИСКУСІЯ

З огляду на масив викладеного матеріалу, доречно підкреслити, що питання аналітичної діагностики в розрізі підвищення рівня ефективності ведення обліку та здійснення контрольних процедур виступає доволі широким питанням, яке включає в себе безліч методів та варіантів. Спираючи на даний масив слід підкреслити, що обрана тематика потребує подальшого пошуку напрямів оптимізації.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вище викладений матеріал слід підкреслити, що питання підвищення ефективності використання запасів є важливим аспектом якісного ведення фінансово-господарської діяльності. З огляду на матеріали статті містять згрупований авторами теоретичний алгоритм щодо аналітичної діагностики запасів підприємства, який містить характер покрокової інструкції. Також була сформована теоретико-концептуальна схема аналітичних заходів при русі запасів на підприємстві. Матеріали розробленої схеми включають окремі підходи до аналізу загальної сукупності запасів, руху запасів, а також

визначення оптимальної кількості запасів, яку слід закуповувати. Також було запропоновано до розгляду, щодо питань впровадження у діяльність електронного додатку контролю якості та кількості використання запасів. Даний додаток носить характер сучасного електронного продукту, який дозволяє оптимізувати кількість закупівлі та подальшого руху запасів до підсумкового періоду, а саме реалізації готової продукції. Вважаємо, що розроблені позиції, які містять матеріали статті можуть бути корисними, як до теоретико-аналітичного, так і до практичного аспектів використання запасів окремо взятими господарюючими суб'єктами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Bondarenko, O. M., & Titarenko, A.D. (2020). Ekonomichna sutnist ta klasyfikatsiia zapasiv: oblikovy ta upravlinnyi aspekty [Economic essence and classification of reserves: accounting and management aspects]. *Investytsii: praktyka ta dosvid - Investments: practice and experience*, 2, 63-37. DOI:10.32702/2306-6814.2020.2.63 [in Ukrainian].
2. Bondarenko, O.M., & Rudenko, L.O. (2022). Orhanizatsiia i metodolohiia provedennia audytu zapasiv ta shliakhy yoho vdoskonalennia [Organization and methodology of inventory audit and ways to improve it.]. *Ekonomika i suspilstvo - Economy and society*, 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-39> [in Ukrainian].
3. Dutchak, I., Hordiienko, M., & Koverza, V. (2024). Porivnialnyi analiz metodiv otsinky zapasiv v bukhgalterskomu obliku ta yikh vplyv na finansovi rezultaty [Comparative analysis of inventory valuation methods in accounting and their effects on financial results]. *Ekonomika i suspilstvo - Economy and society*, 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-63> [in Ukrainian].
4. Hadzevych, O.I., & Shpatykovska, T.A. (2016). Oblikovo-analitychne zabezpechennia vyrobnychkh zapasiv na silskohospodarskykh pidpriemstvakh [Accounting and analytical maintenance of production stocks at agricultural enterprises]. *Ekonomika i suspilstvo - Economy and society*, 6, 344-348. DOI: <http://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/12306> [in Ukrainian].
5. Honcharuk, S., & Boiko, O. (2023). Suchasnyi stan ta napriamky vdoskonalennia obliku vyrobnychkh zapasiv za natsionalnymi i mizhnarodnymi standartamy [The current state and directions for improving production inventory accounting according to national and international standards]. *Molodyi vchenyi - Young scientist*, 7 (119), 74-78. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-7-119-14> [in Ukrainian].
6. Kovalenko, I. M., & Laktionova, N. S. (2020). Oblik vyrobnychkh zapasiv za vymohamy mizhnarodnoi standartyzatsii [Accounting of production stocks according to the requirements of international standardization]. *Visnyk studentskoho naukovoho tovarystva - Bulletin of the Student Scientific Society*, 1, 16-20. DOI: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/6625> [in Ukrainian].
7. Podolianshchuk, O.A. (2024). Oblikove zabezpechennia systemy upravlinnia vyrobnychymy zapasamy [Accounting for the inventory management system]. *Investytsii: praktyka ta dosvid - Investments: practice and experience*, 5, 102-110. DOI: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/35558.pd> [in Ukrainian].
8. Pylypenko, L, Voskalo, V., & Tyvonchuk O. (2023). Problemy vidobrazhennia u bukhgalterskii zvitnosti rozvidanykh zapasiv korysnykh kopalyn [Display problems in the accounting report of discovered mineral reserves]. *Ekonomika i suspilstvo - Economy and society*, 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-10> [in Ukrainian].
9. Shpak, Yu.N., Ilnytskyi, V.V., & Andrukhiv, I.T. (2023). Porivnialna kharakterystyka Lean-ta Agile metodolohii upravlinnia lantsiuhamy postavok v umovakh nevyznachenosti [Comparative characteristics of Lean and Agile methodologies of supply chain management under conditions of uncertainty]. *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia - Scientific view: economics and management*, 3 (83), 61-71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2023-83-9> [in Ukrainian].
10. Vysochan, O.S., Vysochan, O.O., Korkishko, V.I. (2024). Inventaryzatsiia zapasiv v umovakh viiny [Stock inventory in the conditions of war]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Seriya. Ekonomika - Taurian Scientific Herald. Series. Economy*, 20, 182-189. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.20.2> [in Ukrainian].